

**Oskars Kulmanis**, *Mg. iur.*

Latvijas Universitātes Juridiskā fakultāte

## TAISNĪGA KRIMINĀLPROCESA NORISE ĀRKĀRTAS SITUĀCIJĀ

### FAIR CRIMINAL PROCEEDINGS IN EMERGENCY SITUATION

**Atslēgvārdi:** tiesības uz taisnīgu tiesu, pušu līdztiesība, sacikstes process

**Keywords:** right to fair trial, equality of arms, adversarial proceedings

#### Summary

The global spread of Covid-19 virus has significantly affected the continuous operation of courts in criminal proceedings and spurred changes to justice systems. The court system of Republic of Latvia is no exception. Since the adoption of Law on the Management of the Spread of Covid-19 Infection, securing a fair trial in criminal proceedings has been a great challenge. The paper addresses proportionality of use of written procedure as one of the main procedural forms to try a criminal case in court of appeal.

#### Ievads

Covid-19 infekcijas straujā izplatīšanās un ārkārtas situācijas ieviešana arī Latvijā radījusi virkni izaicinājumu, tostarp arī saistībā ar tiesu darbības un krimināllietu iztiesāšanas nepārtrauktības nodrošināšanu. Krimināllietu iztiesāšana pēc būtības ir cieši saistīta ar vispārīgo no tiesībām uz taisnīgu tiesu izrietošajām garantijām uz efektīvu lietas dalībnieku piedalīšanos krimināllietas iztiesāšanā. Lai nodrošinātu minētās tiesības un rastu balansu starp sabiedrības drošību un veselību, lielu nozīmi ieņem veids, kādā ārkārtas situācijas laikā Latvijā tiek noregulēta krimināllietu iztiesāšanas kārtība.

Kriminālprocesa norisei un tā rezultātā pieņemtajiem nolēmumiem ir raksturīga visaugstākā iejaukšanās pakāpe personu pamattiesībās. Tādēļ par vienu no šī procesa mērķiem tiek izvirzīta taisnīga krimināltiesisko attiecību noregulēšana bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē. Citstarp kriminālprocesā personas,

kurām ir tiesības uz aizstāvību, savas tiesības īsteno taisnīgā tiesā, ievērojot viņu tiesības uz aizstāvību un pušu līdztiesību. Tas nozīmē, ka Kriminālprocesa likums, garantējot personu tiesības uz taisnīgu tiesu, uzliek par pienākumu procesuālo kārtību organizēt tādā veidā, kas liedz neattaisnoti ierobežot kriminālprocesā iesaistītās personas tiesības un nodrošina šo tiesību praktisku un efektīvu īstenošanu.

2021. gada 26. augustā tika publicēts tiesu prakses apkopojums “Senāta Krimināllietu departamenta atziņas par tiesiskā regulējuma saistībā ar Covid-19 izplatību valstī piemērošanu”,<sup>1</sup> kurā detalizēti aplūkoti gadījumi par lietu izskatīšanu rakstveida procesā apelācijas instances tiesā kopš ārkārtas situācijas izsludināšanas Latvijā 2020. gadā. Ievērojot minēto, iespēja lietas izskatīt mutvārdu procesā šajā rakstā tiks aplūkota no tiesību uz taisnīgu tiesu veidojošo vērtību viedokļa.

Raksta mērķis ir īsumā apkopot līdz šim tiesību zinātnē un tiesu praksē paustās atziņas par taisnīgas tiesas nozīmi, kurā tostarp ietilpst arī pušu līdztiesības principa, sacikstes procesa un efektīvu iespēju piedalīties klātienē lietas izskatīšanā nodrošināšana. Tiesību uz taisnīgu tiesu nozīme tiks aplūkota no perspektīvas, kāpēc arī apelācijas instances tiesā ir nepieciešams saglabāt krimināllietu iztiesāšanu mutvārdu procesā vai videokonferencē.

## Tiesiskais regulējums krimināllietu iztiesāšanai Covid-19 apstākļos

2020. gada 10. jūnijā spēkā stājās Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums<sup>2</sup> (turpmāk – Otrais Covid-19 likums). Otrā Covid-19 likuma pamata redakcijas 12. panta pirmā daļa noteica, ka krimināllietu apelācijas kārtībā var iztiesāt rakstveida procesā arī Kriminālprocesa likumā neminētos gadījumos, ja pret to neiebilst prokurors vai persona, kuras intereses un tiesības sūdzība vai protests aizskar. Tātad kopš 2020. gada 10. jūnija iespējamība krimināllietas iztiesāt rakstveida procesā attiecināta tikai uz apelācijas instances tiesu ar nosacījumu, ja pret to neiebilst prokurors vai persona, kuras intereses un tiesības sūdzība vai protests aizskar.

Ar grozījumiem, kas spēkā stājās 2020. gada 23. decembrī, Otrā Covid-19 likuma 12. panta pirmā daļa tika izteikta jaunā redakcijā, saskaņā ar kuru krimināllietu apelācijas kārtībā var iztiesāt rakstveida procesā arī gadījumos, kas nav minēti Kriminālprocesa likumā. Prokurors vai persona, kuras intereses un tiesības sūdzība vai protests aizskar, var izteikt lūgumu, to pamatojot, lietu izskatīt mutvārdu procesā. Grozījumu pamatojumā norādīts – “ņemot vērā, ka personas spēkā esošo regulējumu mēdz izmantot, lai novilcinātu tiesas procesu, proti, norādot iebildumus lietas izskatīšanai rakstveida procesā bez pamatojuma vai paskaidrojuma, tādā veidā pagarinot arī krimināllietas iztiesāšanas laiku

<sup>1</sup> Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta atziņas par tiesiskā regulējuma saistībā ar Covid-19 izplatību valstī piemērošanu (2020. gada 5. augusts – 2021. gada 5. augusts), 2021.

<sup>2</sup> Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums: LV likums. Latvijas Vēstnesis, 09.06.2020., Nr. 110A.

un palielinot to gadījumu skaitu, kad notiek mutvārdu procesi, ir nepieciešams noteikt papildu nosacījumu, kādos gadījumos tiesai ir pienākums krimināllietu izskatīt mutvārdos, proti, turpmāk personai ir jāmotivē savi iebildumi pret lietas [izskatīšanu] rakstveida procesā, ko tiesnesis izvērtēs un izvēlēsies piemērotāko procesa veidu, nodrošinot visu iesaistīto pušu tiesību un interešu ievērošanu”<sup>3</sup>.

Ar norādītajiem grozījumiem Otrais Covid-19 likums tika papildināts tostarp ar 10.<sup>1</sup> pantu. Saskaņā ar minētā panta pirmo daļu, ja tiesa atzīst par nepieciešamu lietu iztiesāt tiesas sēdē, epidemioloģiskās drošības mērķu sasniegšanai tiek izmantota videokonference. Pret šādu lēmumu var izteikt iebildumus personas, kuras piedalās administratīvā pārkāpuma procesā tiesā vai kriminālprocesā tiesā, bet citās lietās, ja tam ir objektīvs pamats, iebildumus var izteikt fiziskā persona, kuru nepārstāv advokāts. Savukārt atbilstoši minētā panta ceturtajai daļai lietu izskatīšana mutvārdu procesā klātienē notiek, ja ir iespējams ievērot epidemioloģiskās drošības prasības lietas izskatīšanas laikā un lietas izskatīšanu nav iespējams nodrošināt rakstveidā vai izmantojot videokonferenci.

Pēc grozījumiem Otrā Covid-19 likuma 10.<sup>1</sup> pantā, kas spēkā stājās 2021. gada 1. aprīlī, šī panta ceturajā daļā noteic, ka lietu izskatīšana mutvārdu procesā klātienē notiek, ja lietas izskatīšanu nav iespējams nodrošināt rakstveidā vai izmantojot videokonferenci. Lietu izskatīšana mutvārdu procesā klātienē notiek, pēc iespējas ievērojot epidemioloģiskās drošības prasības lietas izskatīšanas laikā.

Tieslietu ministrijas priekšlikumā grozījumi Otrā Covid-19 likuma 10.<sup>1</sup> panta ceturtajā daļā skaidroti, norādot, ka tiesības uz taisnīgu tiesu ir nozīmīgas Satversmē garantētās cilvēka tiesības, kuru ierobežošana ir jo rūpīgi pamatojama. Tiesības uz taisnīgu tiesu nav tiešā veidā salīdzināmas ar tiesībām saņemt citu valsts pārvaldes sniegtu pakalpojumu. Līdz ar to, kā tas jau ir noteikts, ne visas epidemioloģiskās drošības prasības ir attiecināmas uz situāciju, kad lieta izskatāma mutvārdu procesā un pastāv objektīvi iemesli tam, ka lietas izskatīšanu nav iespējams nodrošināt rakstveidā vai izmantojot videokonferenci. Ievērojot minēto, precizēts likuma 10.<sup>1</sup> pants, uzsverot, ka, lemjot par lietas izskatīšanu mutvārdu procesā klātienē, vispirms tiek novērtētas iespējas to izskatīt rakstveidā vai izmantojot videokonferenci. Gadījumā, ja lietas izskatīšanu nav iespējams nodrošināt rakstveidā vai izmantojot videokonferenci, lietu izskata mutvārdu procesā klātienē. Šādā gadījumā lietas izskatīšana notiek, pēc iespējas ievērojot epidemioloģiskās drošības prasības lietas izskatīšanas laikā.<sup>4</sup>

<sup>3</sup> Likumprojekta “Grozījumi Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/74C10BD43ADA54C5C2258625003C9731?OpenDocument> [aplūkots 27.08.2021.].

<sup>4</sup> Tieslietu ministrijas priekšlikumi likumprojektam “Grozījumi Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likumā” (962/Lp13). Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/53C49571650E0D69C22586A200567152?OpenDocument> [aplūkots 27.08.2021.].

## Tiesību uz taisnīgu tiesu saturs tiesību zinātnē un praksē

Latvijas Republikas Satversmes<sup>5</sup> 92. panta pirmais teikums noteic, ka ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.

Kriminālprocesa likuma<sup>6</sup> 15. pantā noteikts, ka ikvienam ir tiesības uz lietas izskatīšanu taisnīgā, objektīvā un neatkarīgā tiesā.

Saskaņā ar likuma "Par tiesu varu"<sup>7</sup> 3. panta otro daļu katrai personai ir garantētas tiesības, lai uz pilnīgas līdztiesības pamata, atklāti izskatot lietu neatkarīgā un objektīvā tiesā, tiktu noteiktas šīs personas tiesības un pienākumi vai pret to vērstās apsūdzības pamatotība, ievērojot visas taisnīguma prasības.

Saskaņā ar Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas<sup>8</sup> (turpmāk – Eiropas Cilvēktiesību konvencija) 6. panta pirmā punkta 1. teikumu ikvienam ir tiesības, nosakot civilo tiesību un pienākumu vai viņam izvirzītās apsūdzības pamatotību, uz taisnīgu un atklātu lietas savlaicīgu izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā likumā noteiktā tiesā. Savukārt 6. panta trešajā punktā noteikts apsūdzēto minimālo tiesību apjoms.

2016. gada 9. marta Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2016/343<sup>9</sup> par to, lai nostiprinātu konkrētus nevainīguma prezumpcijas aspektus un tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā kriminālprocesā, preambulas 35. apsvērumā noteikts, ka aizdomās turēto un apsūdzēto tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā nav absolūtas. Saskaņā ar konkrētiem nosacījumiem aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem vajadzētu būt tiesīgiem, precīzi paužot savu gribu vai klusējot, nepārprotami no minētajām tiesībām atteikties.

Tiesiskā valstī valstij ir pienākums nodrošināt tiesību normu ievērošanu tās teritorijā. Taču tas, ka valsts ir tiesiska valsts, vēl automātiski nenozīmē, ka vienmēr un visur valda tiesības. Nevar paļauties uz to, ka visi pilsoņi rīkosies atbilstoši tiesību normām un pareizi sapratis tiesību normas. Arī valsts institūcijas tiesiskā valstī pieļauj kļūdas. Tādēļ tiesiska valsts nozīmē arī tiesību sargāšanu un tiesiska valsts nav reiz iegūts labums, kas "droši guļ skapi", bet gan pastāvīgs uzdevums valstij un privātpersonām.<sup>10</sup>

<sup>5</sup> Latvijas Republikas Satversme. Latvijas Vēstnesis, 01.07.1993., Nr. 43.

<sup>6</sup> Kriminālprocesa likums. Latvijas Vēstnesis, 11.05.2005., Nr. 74.

<sup>7</sup> Likums "Par tiesu varu". Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 14.01.1993., Nr. 1/2.

<sup>8</sup> Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Latvijas Vēstnesis, 13.06.1997., Nr. 143/144 (858/859).

<sup>9</sup> Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2016/343 par to, lai nostiprinātu konkrētus nevainīguma prezumpcijas aspektus un tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā kriminālprocesā. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, 11.03.2016.

<sup>10</sup> Grigore-Bāra E., Kovaļevska A., Liepa L., Levits E., Mīts M., Rezevska D., Rozenvalds J., Sniedzīte G. Komentārs Satversmes 1. pantam. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 208. lpp.

Cilvēka pamattiesību atzišana par tiesiskās sistēmas pamatā esošām objektīvām vērtībām ir viens no konstitūcijas pārākuma principa pamatojumiem.<sup>11</sup> Cilvēktiesības atspoguļo sabiedrības fundamentālās vērtības. Īpaši krimināltiesībās cilvēktiesībām ir ievērojama, šķietami paradoksāla, aizsargājoša un arī uzbrūkoša loma. Šāda loma gan neizslēdz, gan arī iedarbina krimināltiesību piemērošanu. Tradicionāli cilvēktiesības krimināltiesību jomā atspoguļo pamatprincipus, kuru mērķis ir aizsargāt individu pret neierobežotu valsts varas izmantošanu. Šādas varas izmantošanas ierobežojumi ar skaidri izteiktu prasību nodrošināt tiesības uz taisnīgu tiesu un arī citas garantijas saista valsti krimināltiesību piemērošanas procesā, kam ir piespiedu ierobežojums raksturs.<sup>12</sup> Kriminālprocesa pamatprincipu ievērošana ir neatņemama kriminālprocesa mērķa sastāvdaļa.<sup>13</sup>

Taisnīga tiesa ir būtisks taisnīguma un tiesiskas valsts pastāvēšanas priekšnoteikums.<sup>14</sup> Tiesību uz taisnīgu tiesu garantijām ir jābūt efektīvām, praksē saprātīgi īstenojamām, ne teorētiskām. Arī vienas garantijas efektivitātes trūkums var novest pie visa procesa netaisnīguma un netaisnīga rezultāta. Turklāt, lai konstatētu tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumu, nav būtiski noskaidrot, vai pārkāpums konkrētajā gadījumā tiešām novedis pie netaisnīga rezultāta.<sup>15</sup> Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk – ECT) ir atzīmējusi, ka pārkāpums var pastāvēt pat kaitējuma neesības gadījumā.<sup>16, 17</sup>

Augstākās tiesas judikatūrā ir nostiprināts, ka lietas izskatīšana apelācijas instances tiesā ir lietas otrreizēja izskatīšana pēc būtības un tā ir papildu garantija tiesas nolēmuma tiesiskumam un pamatotībai. Apelācijas instances tiesas izvērtēšanas priekšmetā ietilpst apelācijas sūdzībā un protestā norādītie motīvi ar izņēmumu, kas noteikts Kriminālprocesa likuma 562. panta pirmajā daļā.<sup>18</sup>

Augstākā tiesa ir norādījusi, ka, izvēloties rakstveida procesa veidu, apelācijas instances tiesai ir jānodrošina, lai tiktu ievērotas procesā iesaistīto personu tiesības uz taisnīgu tiesu. Tiesības uz taisnīgu tiesu ietver arī tiesības nopratināt

<sup>11</sup> Grigore-Bāra E., Kovaļevska A., Liepa L., Levits E., Mīts M., Rezevska D., Rozenvalds J., Sniedzīte G. 2014, 197. lpp.

<sup>12</sup> Fedorova M. The Principle of Equality of Arms in International Criminal Proceedings. School of Human Rights Research Series, 2012, Vol. 55, pp. 23–24. Cambridge: Interesentia.

<sup>13</sup> Kulmanis O. Advokāts un pierādījumu pieļaujamība kriminālprocesā. Grām.: Starptautisko un Eiropas Savienības tiesību piemērošana nacionālajās tiesās. Latvijas Universitātes 78. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2020, 143. lpp.

<sup>14</sup> Osipova S. Taisnīga tiesa un sabiedrības viedoklis. Grām.: Nācija, valoda, tiesiska valsts: ceļā uz rītdienu. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020, 376. lpp.

<sup>15</sup> Briede J., Višķere I., Litvins G., Bitāns A., Danovskis E. Komentārs Satversmes 92. pantam. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 125. lpp.

<sup>16</sup> Eiropas Cilvēktiesību tiesas 13.05.1980. spriedums lietā *Artico v. Italy* (iesnieguma Nr. 6694/74), 35. punkts.

<sup>17</sup> Eiropas Cilvēktiesību tiesas 10.06.2021. spriedums lietā *Bajic v. North Macedonia* (iesnieguma Nr. 2833/13), 59. punkts.

<sup>18</sup> Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 15.06.2021. lēmums lietā Nr. SKK-58/2021, krimināllietas Nr. 15830008914.

liecinošās personas, un tas nav panākams, izskatot lietu rakstveida procesā.<sup>19</sup> Iztiesājot krimināllietu apelācijas kārtībā rakstveida procesā, bet nenodrošinot iespēju apsūdzētajam īstenot procesuālās tiesības izteikt motivētu lūgumu par lietas izskatīšanu mutvārdu procesā, apelācijas instances tiesa ir pārkāpusi Kriminālprocesa likuma 15. pantā nostiprināto kriminālprocesa pamatprincipu – tiesības uz taisnīgu tiesu –, kas atzīstams par Kriminālprocesa likuma būtisku pārkāpumu šā likuma 575. panta trešās daļas izpratnē.<sup>20</sup>

Procesa taisnīguma koncepts un nosacījums par procesa taisnīgumu kopumā radās, vērtējot dažādus Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta pirmajā līdz trešajā punktā noteiktos aspektus.<sup>21</sup> ECT, pārbaudot procesa taisnīgumu, tostarp vērtē, vai noteikto garantiju ierobežošana vienā procesa posmā ir atsvērta ar citām garantijām.<sup>22</sup> ECT judikatūrā vērsta uzmanība uz vairākiem taisnīga procesa konceptu veidojošiem elementiem, tostarp pušu līdztiesību;<sup>23</sup> procesu ar sacikstes raksturu;<sup>24</sup> efektīvu iespēju piedalīties procesā.<sup>25</sup> Šie nav izsmeltoši ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantu garantēto tiesību uz taisnīgu tiesu elementi.

Pušu līdztiesības princips ir viens no taisnīgas tiesas konceptā ietilpstošajiem elementiem, kas ietver arī fundamentālu tiesību, ka kriminālprocesam būtu jānotiek kā sacikstes procesam.<sup>26</sup> Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pants savā būtībā garantē apsūdzētā tiesības efektīvi piedalīties lietas iztiesāšanā krimināllietā, kas ietver tostarp ne tikai viņa tiesības atrasties klāt lietas iztiesāšanā, bet arī tiesības dzirdēt un sekot līdzī procesa norisei. Tiesības uz sacikstes procesu nozīmē, ka krimināllietā apsūdzības uzturētājam un apsūdzētajam ir jābūt nodrošinātai iespējai uzzināt un izteikties par otras puses secinājumiem un iesniegtajiem pierādījumiem.<sup>27</sup> Pastāv dažādi veidi, kā minētā prasība var tikt izpildīta valsts tiesību aktos. Neatkarīgi no izvēlētajām metodēm ir nepieciešams garantēt, ka otra puse tiek informēta par izdarītajiem secinājumiem un ka tiek nodrošināta reāla iespēja par tiem izteikties.<sup>28</sup>

<sup>19</sup> Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2021. gada lēmums lietā Nr. SKK-[H]/2021. Slēgtas lietas statuss.

<sup>20</sup> Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 09.03.2021. lēmums lietā Nr. SKK-164/2021.

<sup>21</sup> Eiropas Cilvēktiesību tiesas 06.12.1988. spriedums lietā *Barberà, Messegué and Jabardo* (iesnieguma Nr. 10590/83), 67., 68., 89. punkts.

<sup>22</sup> Eiropas Cilvēktiesību tiesas 15.06.2000. lēmums lietā *Pullicino v. Malta* (iesnieguma Nr. 45441/99).

<sup>23</sup> Eiropas Cilvēktiesību tiesas 12.05.2005. spriedums lietā *Öcalan v. Turkey* (iesnieguma Nr. 46221/99), 140., 146. punkts.

<sup>24</sup> Eiropas Cilvēktiesību tiesas 18.12.2018. spriedums lietā *Murtazaliyeva v. Russia* (iesnieguma Nr. 36658/05), 91. punkts.

<sup>25</sup> Eiropas Cilvēktiesību tiesas 14.05.2020. spriedums lietā *Kadagishvili v. Georgia* (iesnieguma Nr. 12391/06), 169. punkts.

<sup>26</sup> Eiropas Cilvēktiesību tiesas 25.04.2013. spriedums lietā *Zahirović v. Croatia* (iesnieguma Nr. 58590/11), 42. punkts.

<sup>27</sup> Eiropas Cilvēktiesību tiesas 28.08.1991. spriedums lietā *Brandstetter v. Austria* (iesniegumu Nr. 11170/84, Nr. 12876/87 un Nr. 13468/87), 67. punkts.

<sup>28</sup> Eiropas Cilvēktiesību tiesas 18.12.2018. spriedums lietā *Murtazaliyeva v. Russia* (iesnieguma Nr. 36658/05), 91. punkts.

Ar pušu līdztiesības principu cieši saistītais sacīkstes princips Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta pirmā punkta izpratnē ir fundamentāls “taisnīgas uzklaušanās” koncepta elements. Šie principi pieprasa starp pusēm nodrošināt “taisnīgu līdzsvaru”: katrai pusei ir jābūt nodrošinātai ar saprātīgu iespēju izklāstīt savu lietu apstākļos, kas viņu nenostāda neizdevīgā situācijā salīdzinājumā ar pretējo pusi.<sup>29, 30, 31</sup> Pušu līdztiesības principa koncepts pārklājas ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta trešajā punktā noteikto apsūdzētā minimālo tiesību apjomu un arī 6. panta pirmā punkta saturu, kurā šis koncepts atspoguļo tikai vienu no tā elementiem.<sup>32</sup>

ECT uzsver, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pants savā būtībā tostarp ietver apsūdzētā tiesības efektīvi piedalīties krimināllietas iztiesāšanā, kas ietver viņa tiesības ne tikai būt klātienē lietas iztiesāšanā, bet arī dzirdēt procesu un tam sekot.<sup>33</sup>

Apelācijas instances tiesā lietu iespējams skatīt mutvārdos vai arī rakstveidā. Ņemot vērā, ka šobrīd atbilstoši Otrā Covid-19 likuma 12. panta pirmajai daļai lūgumam par lietas izskatīšanu mutvārdos jābūt pamatotam, ir paplašinātas iespējas krimināllietu apelācijas instances tiesā iztiesāt arī Kriminālprocesa likuma 559. panta ceturtajā daļā neminētos gadījumos. Šie gadījumi sistēmiski saistīti ar tādiem lietas izskatīšanas priekšmetiem, kuros nav apstrīdēts personas vainīgums. Attiecīgi var tikt uzdots jautājums, vai Kriminālprocesa likuma 559. panta ceturtajā daļā minētie gadījumi var tikt paplašināti tādā veidā, kā tas ir noteikts Otrā Covid-19 likuma 12. panta pirmajā daļā. Kriminālprocesa likuma 559. panta ceturtajā daļā nav noteikts, ka lietas izskatīšana rakstveida procesā šajā tiesību normā minētajos gadījumos ir obligāta. Tiesai ir zināma rīcības brīvība izvēlēties veidu, kādā tiek iztiesāta lieta.

No kriminālprocesa mērķa un tiesībām uz taisnīgu tiesu izriet, ka apsūdzētās personas efektīva piedalīšanās klātienē lietas iztiesāšanā ir kriminālprocesa pamatu veidojošs elements. Arī Direktīvā 2016/343 ir uzsvērts, ka piedalīšanās klātienē lietas iztiesāšanā ir personas tiesības. Atkāpes no šīm tiesībām normālos apstākļos iespējamas vien pēc paša personas iniciatīvas. Tas nozīmē, ka valstij ir pienākums nodrošināt, ka persona var praktiski un efektīvi īstenot tiesības uz taisnīgu tiesu un taisnīgu procesu un piedalīties krimināllietas iztiesāšanā.

Covid-19 izplatības apstākļos normatīvi tiesiskais regulējums, piemēram, Otrā Covid-19 likuma 3. pants, uzsver pieeju izmantot pēc iespējas minimālus

<sup>29</sup> Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 23.05. spriedums lietā *Avotiņš v. Latvia* (iesnieguma Nr. 17502/07), 119. punkts.

<sup>30</sup> Eiropas Cilvēktiesību tiesas 19.09.2017. spriedums lietā *Regner v. The Czech Republic* (iesnieguma Nr. 35289/11), 146. punkts.

<sup>31</sup> Eiropas Cilvēktiesību tiesas 23.03.2021. lēmums lietā *Mikolić v. Croatia* (iesnieguma Nr. 53561/17), 23. punkts.

<sup>32</sup> Eiropas Cilvēktiesību tiesas 13.09.2016. spriedums lietā *Ibrahim and Others v. The United Kingdom* (iesniegumu Nr. 50541/08, 50571/08, 50573/08 un 40351/09), 251. punkts.

<sup>33</sup> Eiropas Cilvēktiesību tiesas 18.12.2018. spriedums lietā *Murtazalijeva v. Russia* (iesnieguma Nr. 36658/05), 91. punkts.

personu tiesību ierobežojumus un tikai objektīvi nepieciešamā apjomā. Taču krimināllietu iztiesāšanas nepārtrauktības nodrošināšana atsevišķos gadījumos prasa krimināllietas apelācijas instances tiesā iztiesāt pat rakstveida procesā. Autora ieskatā, ir nepieciešams rast veidu un iespējas arī Covid-19 apstākļos spēt nodrošināt un saglabāt normālu krimināllietu iztiesāšanu mutvārdu procesā arī apelācijas instances tiesā. To pieprasa kriminālprocesa pamatprincipu sistēma un jēga.

Apelācijas instance krimināllietās ir otra instance, kurā lieta tiek izskatīta pēc būtības un lemts par cilvēka likteni. Demokrātiskā un tiesiskā valstī arī ārkārtas situācijā un infekcijas slimību izplatīšanās laikā ir ļoti svarīgi nodrošināt, ka personu tiesības uz pieeju tiesai un taisnīgu procesu ir nepieciešams garantēt ar tādiem līdzekļiem, kas ir samērīgi un neatņem minētās tiesības pēc būtības. Tas nozīmē, ka nav iespējams vispirms uzdot jautājumu, vai lietu primāri būs iespējams izskatīt rakstveidā.

Valstī esošā situācija ikvienam tiesību piemērotājam uzliek lielu atbildību. Būtu atbalstāma tikai tāda pieeja, kuras mērķis ir arī Kriminālprocesa likumā neminētos gadījumos pēc iespējas nodrošināt krimināllietu iztiesāšanu mutvārdu procesā. Ja epidemioloģiskās drošības prasības nav iespējams ievērot, kā procesuālais līdzeklis lietas iztiesāšanas nodrošināšanai ir videokonferences izmantošana. Ja videokonferenci nav iespējams izmantot, šādā gadījumā lietas izskatīšana rakstveidā būtu kā izņēmuma gadījums.

## Kopsavilkums

1. No kriminālprocesa mērķa un tiesībām uz taisnīgu tiesu izriet, ka apsūdzētās personas efektīva piedalīšanās klātienē lietas iztiesāšanā ir kriminālprocesa pamatu veidojošs elements. Arī Direktīvā 2016/343 ir uzsvērts, ka piedalīšanās klātienē lietas iztiesāšanā ir personas tiesības. Atkāpes no šīm tiesībām normālos apstākļos iespējamas vien pēc pašas personas iniciatīvas. Tas nozīmē, ka valstij ir pienākums nodrošināt, ka persona var praktiski un efektīvi īstenot tiesības uz taisnīgu tiesu un taisnīgu procesu un piedalīties krimināllietas iztiesāšanā.
2. Apelācijas instance krimināllietās ir otra instance, kurā lieta tiek izskatīta pēc būtības un lemts par cilvēka likteni. Demokrātiskā un tiesiskā valstī arī ārkārtas situācijā un infekcijas slimību izplatīšanās laikā ir ļoti svarīgi nodrošināt, ka personu tiesības uz pieeju tiesai un taisnīgu procesu ir nepieciešams garantēt ar tādiem līdzekļiem, kas ir samērīgi un neatņem minētās tiesības pēc būtības. Tas nozīmē, ka nav iespējams vispirms uzdot jautājumu, vai lietu primāri būs iespējams izskatīt rakstveidā.
3. Valstī esošā situācija ikvienam tiesību piemērotājam uzliek lielu atbildību. Būtu atbalstāma tikai tāda pieeja, kuras mērķis ir arī Kriminālprocesa likumā neminētos gadījumos pēc iespējas nodrošināt krimināllietu iztiesāšanu mutvārdu procesā. Ja epidemioloģiskās drošības prasības nav iespējams



ievērot, kā procesuālais līdzeklis lietas iztiesāšanas nodrošināšanai ir videokonferences izmantošana. Ja videokonferenci nav iespējams izmantot, šādā gadījumā lietas izskatīšana rakstveidā būtu kā izņēmuma gadījums.

## BIBLIOGRĀFIJA

### Literatūra

1. Briede J., Višķere I., Litvins G., Bitāns A., Danovskis E. Komentārs Satversmes 92. pantam. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011.
2. Fedorova M. The Principle of Equality of Arms in International Criminal Proceedings. School of Human Rights Research Series, Vol. 55. Cambridge: Interesentia, 2012.
3. Grigore-Bāra E., Kovaļevska A., Liepa L., Levits E., Mits M., Rezevska D., Rozenvalds J., Sniedzīte G. Komentārs Satversmes 1. pantam. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014.
4. Kulmanis O. Advokāts un pierādījumu pieļaujāmība kriminālprocesā. Grām.: Starptautisko un Eiropas Savienības tiesību piemērošana nacionālajās tiesās. Latvijas Universitātes 78. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2020.
5. Osipova S. Taisnīga tiesa un sabiedrības viedoklis. Grām.: Nācija, valoda, tiesiska valsts: ceļā uz ritdienu. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020.

### Normatīvie akti

6. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Latvijas Vēstnesis, 13.06.1997., Nr. 143/144 (858/859).
7. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2016/343 par to, lai nostiprinātu konkrētus nevainīguma prezumpcijas aspektus un tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā kriminālprocesā. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, 11.03.2016.
8. Latvijas Republikas Satversme. Latvijas Vēstnesis, 01.07.1993., Nr. 43.
9. Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums. Latvijas Vēstnesis, 09.06.2020., Nr. 110A.
10. Kriminālprocesa likums. Latvijas Vēstnesis, 11.05.2005., Nr. 74.
11. Likums "Par tiesu varu". Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 14.01.1993., Nr. 1/2.

### Juridiskā prakse

12. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 13.05.1980. spriedums lietā *Artico v. Italy* (iesnieguma Nr. 6694/74).
13. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 06.12.1988. spriedums lietā *Barberà, Messegué and Jabardo* (iesnieguma Nr. 10590/83).
14. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 28.08.1991. spriedums lietā *Brandstetter v. Austria* (iesniegumu Nr. 11170/84, Nr. 12876/87 un Nr. 13468/87).

15. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 15.06.2000. lēmums lietā *Pullicino v. Malta* (iesnieguma Nr. 45441/99).
16. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 12.05.2005. spriedums lietā *Öcalan v. Turkey* (iesnieguma Nr. 46221/99).
17. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 25.04.2013. spriedums lietā *Zahirović v. Croatia* (iesnieguma Nr. 58590/11).
18. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 23.05.2016. spriedums lietā *Avotiņš v. Latvia* (iesnieguma Nr. 17502/07).
19. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 13.09.2016. spriedums lietā *Ibrahim and Others v. The United Kingdom* (iesniegumu Nr. 50541/08, 50571/08, 50573/08 un 40351/09).
20. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 19.09.2017. spriedums lietā *Regner v. The Czech Republic* (iesnieguma Nr. 35289/11).
21. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 18.12.2018. spriedums lietā *Murtazaliyeva v. Russia* (iesnieguma Nr. 36658/05).
22. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 14.05.2020. spriedums lietā *Kadagishvili v. Georgia* (iesnieguma Nr. 12391/06).
23. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 23.03.2021. lēmums lietā *Mikolić v. Croatia* (iesnieguma Nr. 53561/17).
24. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 10.06.2021. spriedums lietā *Bajic v. North Macedonia* (iesnieguma Nr. 2833/13).
25. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2021. gada lēmums lietā Nr. SKK-[H]/2021.
26. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 09.03.2021. lēmums lietā Nr. SKK-164/2021.
27. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 15.06.2021. lēmums lietā Nr. SKK-58/2021.
28. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta atziņas par tiesiskā regulējuma saistībā ar Covid-19 izplatību valstī piemērošanu (2020. gada 5. augusts – 2021. gada 5. augusts), 2021.

#### **Citi materiāli**

29. Likumprojekta “Grozījumi Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija).
30. Tieslietu ministrijas priekšlikumi likumprojektam “Grozījumi Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likumā” (962/Lp13).